

Ҳарорат юкори кўтарилиши билан туялар ҳеч қачон оғзини очмайди, бу эса оғиз бўшлиғи орқали сувнинг буғланиб кетишини олдини олади. Шунингдек бошқа кишлоқ хўжалик ҳайвонлари каби жуда тез нафас олади, бу эса сувнинг буғланиб кетишининг олдини олади. Туялар саҳрода ўсадиган барча ўсимликларнинг ёш шохлари билан (70%) озукланади. Туялар ердан 3,5 метр баланд- лигача бўлган баландликдаги барглари саралаб ҳар бир ўсимликдаи бир неча барг узиб олади ва шу тарзда озук- ланиб жуда катга ҳудудни айланаб чиқади. Туяларнинг яна бир муҳим жиҳати оғиз бўшлиғига йиғилган озукани 40-50 мартаба чайнайди. [3]

Жадвалдан маълум бўладики, туялар шўр тупроққа ва таркибида туз бўлган ўсимликларни яхши истеъмол қила- ди. Туяларни етиштиришда айниқса 3 ёшгача бўлган туя- ларни етилтириб сўйиш мақсадга мувофиқдир, чунки 3 ёшдан ўтган туялар гўштнинг таркибида ёғ миқдори кўпайиб боради, буидан ташқари гўшти қаттиқлашиб боради.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики туяларнинг биринчи бўғин дурагайлари соф зотлига [[нисбатан самаралироқ бўлган. Бунга мисол бактериан яъни икки ўрқачли туя ҳамда бир ўрқачли дромедар туялардан олинган биринчи бўғин дурагайлари тана кўрсаткичлари бўйича юқорироқ натижа кўрсатган, тирик вазни ўртача 700-800 кг, яғрин баландлиги 180-185 см, кўкрак айланаси 165-170 см.ни ташкил этган. [4]

ХУЛОСА

Хулоса қиладиган бўлсак, туячиликни ривожлантириш жуда муҳим устивор соҳа бўлиб айниқса саҳро шароити- да туячиликни ривожлантиришни йўлга қўйиш лозим- дир. Бу эса саҳро шароитида иқтисодий томонлама анча самарали бўлган гўшт, жун маҳсулотларини олиш имко- ниятларини беради.

А.АБДУВОСИҚОВ, Х.ЭРГАШЕВ,
ТошДАУ.

АДАБИЁТЛАР

1. Мусаев. З.М.; Фахрутдинов.Х. Рост и развитие молодняка верблюдов, кастрированных в разном возрасте. Вестник с/х науки Казахстана, 2007 №1 С. 28-30.
2. Мусаев.З.М. Молочное верблюдоводство в Казахстане в новом тысячелетии . вестник с/х науки Казахстана 2016 №10 С. 12-14.
3. Жуков. Б. Н. В Аравии и в северной Африке никто и никогда не видел диких верблюдов. Вокруг света 2006.
4. Джакупов.Т.Д., Абдурахимов А.О. Проблемы развития верблюдоводства в Казахстана. Животноводство, 2016 №6 С. 14-16.

УЎТ: 619:636. 3:576.895

ИКСОД КАНАЛАРИ ВА КАРАТИН 10

Scientific Research works were carried out on individual cattle of the population of Taylak, Urgut, Jambay and Payarik districts of Samarkand region. Variety of types of ticks Hyalomma, Rhipicephalus, Haemaphysalis was noted as the dominant species. 0,009 percent water emulsion of the preparation Karatin 10 showed a 100% acaricidal effect.

Республикамизда мавжудчорва моллари сонини кўпай- тириш, зотдор ва маҳсулдор моллар сафини кенгайти- риш, уларни ҳар хил касалликлардан муҳофаза қилиш ҳамда даволашга қаратилган чора-тадбирлар ривожлан- моқда. Бу борада муҳим иқтисодий ислохотлар ўтказил-

нинг вектор тарқатувчилари бўлган иксод каналарининг иқтисодий зарари катта бўлмоқда. Шундай экан, иксод каналарининг фаунасини, экологик миграциясини ҳамда мавсумий динамикасини ўрганиш ва уларга қарши кура- шининг замонавий воситаларини ишлаб чиқиш муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Аҳоли қарамоғидаги шахсий хўжаликларда мавжуд қорамолларда паразитлик қиладиган иксод каналарининг ҳудудий фаунасини ўрганиш. Каратин 10 препаратининг акарицид самарасини аниқлаш.

Терилган кана турлари арахноэнтомология лаборато- риясида микроскопии ва морфосистематик текшириш- лардан ўтказилиб, қўлланма ва аниқдагич жадваллар ёрда- мида, жумладан "Атлас иксодовый клещей", "Определитель членистоногих, вредящих здоровью человека" ҳамда бошқа махсус адабиётлар ёрдамида аниқланди.

Илмий-тадқиқот ишлари Самарканд вилоятидаги Той- лоқ, Ургут, Жомбой ва Пайарик, туманларининг шахсий хўжаликларидagi (ах,оли қарамоғидаги) қорамолларда олиб борилди. Текширувлар мобайнида бу ҳудудларда асо- сан Hyalomma (H. anatolicum, H. plumbeum, H. scupense, H. detritum), Rhipicephalus (Rh. Bursa, Rh. turanicus), Haemaphysalis (H. sulcata, H.punctata), Dermacentor marginatus, Ixodes (I. persulcatus, T.ricinus) авлодларига мансуб кана

Жадвал 1.

Кана турлари	Ҳапнинглар турлари	МоНСВАтапта
<i>Hyalomma anatolicum</i> (Бино), <i>H. heintzmanni</i> (БУНО)	асосли қорамн	барна (асосат иссиқ) мавсумдарди.
<i>I. ricinus</i>	қорамол	Асосан октябрь- май обдари
<i>H. plumbeum</i>	қорамол	иссиқ мавсумдарда, лимфасн
<i>Dermacentor marginatus</i>		иссиқ мавсумдарди
<i>Rhipicephalus bursa</i>	қорамол	барна (асосан сн.
<i>Haemaphysalis sulcata</i> , <i>H. punctata</i> (УЛЛОТ)	қорамол	мавсумдарда „ қишда дичинка во НийМилуаи
<i>Ixodes persulcatus</i> , <i>I. ricinus</i> (БСТАТОРДАР)	қорамол	барна люнсузиарди

моқда. Дехкон (фермер) хўжаликлари, шахсий ёрдамчи, хусусийлаштирилган чорвачилик, ва янги ташкил қилин- ган микрофермаларда хавфли трансмиссив касалликлар-

Жадвал 2.

Ҳайвон •ТР*	Сонн	ИрраиП тур*	Ишчи тригма концепт грациясн (% Лв)	Иппн эритма ХНЖМН (п/бош)	АДВ (мл/ бош)	Акарицид самара (%)
Қорамол	3	Rhipicephalus bursa	0,003	2	0.6	ХО
Қоримол	3	Hyalomma anatolicum, H. detritum	0,003	2	0.6	ХО
Қорамол	3	Hyalomma anatolicum, H. detritum	0,003	2	0.6	ХО
Қорамол	3	Rhipicephalus bursa	0,003	2	0.6	ХО
Қоримол	3	Dermacentor marginatus	0,003	2	0.6	ХО

ди.

Тойлоқ туманининг "Боғизоғон", "Тепак- кишлоқ", "Ўртақишлоқ", "Файзиобод" ма- халлалари ҳамда "Зарафшон" воҳаси шахсий хўжаликларида мавжуд 200 бош қорамол иксодидозларга қарши текширилди. Мавжуд қорамоллардан 170 бош моллар каналар билан зарарланганлиги кузатилиди. Асосан Ixodes, Dermacentor, Rhipicephalus, Hyalomma авлодларига мансуб кана турлари

турларининг доминантлик қилиши аниқлан-тарқалганлиги аниқланди.

Ургут туманининг "Штоп" ҳамда "Ўрамас" маҳаллала-ри шахсий хўжаликларидан 35 бош қорамол эктопара-зитларга қарши текширилди. Улардан 30 бош қорамол иксод каналари билан спонтан ҳолда зарарланганлиги аниқланди. Бу ҳудудда асосан Rhipicephalus, Dermacentor авлоди турлари доминантлик қилиши кузатилди.

Жомбой туманининг Тулистон" ҳамда "Сарой" маҳал-

Жадвал 3.

Ҳайвон тур	СмиН	Царатит гура	ТШин *Нилел Пракясн >	Ишчи триГМ* хлжнн (./ Бол)	АДВ (мл/) Бг.НН)	Маринад самара (%)
Қирямил	2	Rhipkephilus bursa*	0,006	2	1.2	90
Қ-ф.ДМО.Л	2	11) akiraru aniolokuni, IL detrilium	0,00ft	2	1.2	90
Kofia-wnt'l	2	II HyaliiMuiini anaticum, П, dclriilinn	UJH)6	2	1.2	40
Қпрамол	2	Rhipicephalui bursa	0,006	2	1.2	90
Қорп.мол	2	Rhipicephalata bursa	0,006	2	1.2	90

лалари ҳудудининг шахсий хўжаликлари, аҳоли қарамол-ғидаги 50 бош қорамоллар иксодидозларга қарши текширилганда улардан 40 бош моллар касалланганлиги аниқланди. Асосан Hyalomma, Rhipicephalus ва Dermacentor қапа авлоди турлари доминант тур сифати- да қайд этилди.

Пайариқ тумани "Накурт" маҳалласининг шахсий хўжаликлардаги (аҳоли қарамолғидаги) моллар текширилган- да уларнинг 35 боши (100%) иксод каналари билан зарарланганлиги кузатилди. Бу молларда асосан Hyalomma, Haemaphysalis авлоди каналари доминант тур'сифатида

Жадвал 4

Ҳайвон тур	С-гшв	Пари таг гура	— т ■	Ишчи греМ* хлжнн	ВН (мл/) Бит)	АқийНити Самара (%)
Қорлмол	3	Rhipicephalata* Ёагча	U.-cJ09	2	1.4	100
Қорамол	3	Hyabnпш* aaatlucuiii, Hetril Irin	0,009	2	1.	100
	3	Hyaliiiiiui uatolicum, IL dclriifum	0,009	2	1.8	100
ҚирхЧийл	3	Rhipicephalata* ШЮ9	0,009	2	1.8	100
Қорлнид	3	Rhipicephalata* ШЮ9	0,009	2	1.8	100

паразитлик қилиши аниқланди. Эктопаразитларга қарши қорамолларни текшириш мобайнида шахсий ҳамда хусу- сий хўжаликларда мавжуд молларни сақлаш, озикданти- риш, озикаларнинг тозалиги ва уларни сақдаш шароит- ларига ҳам эътибор берилди.

Тажирибалар жараёнида аниқланган доминант турлари:

Каратин 10 препаратный иксод каналарига қарши қўллаш тажирибалари:

Каратин 10% ли концентрат эмульсия- инсектоакари- цид пиретроид препарати, 1 литрда 100г фаол таъсир қилувчи модда мавжуд, таркиби- ог- циано- 3- феноксибензил цистранс- 2,2- диметил- 3- (2,2- дихлорвинил) циклопропан карбоксилат.

Препарат 10% ли концентрат эмульсия х,олида ишлаб

чиқарилади. Препарат NEBEI NEW CENTURY PHARMACEUTICAL CO., LTD, Хитой компаниясида ишлаб чиқарилган.

Тажириба 1. То йло қ ту мани "Тепакшлок" маҳалласи- даги шахсий аҳоли қарамолғидаги иксод каналари билан табиий ҳолда зарарланган 15 бош қорамол дезинсекция қилинди. Тажирибада Hyalomma, Rhipicephalus, Dermacentor авлоди каналарига қарши каратин 10 пре- паратининг 0,003 фоизли сувли эмульсияси ни иг (2 л/бош ҳажмда) пуркаш усулида қўлланилди. (Жадвал 2).

Тажирибадан кейин қорамоллар танаси текшириб қўрил- ганда тирик ҳолатдаги каналар борлиги аниқланди. Улар қарахт ва ярим қарахт ҳолатда эди. Паразитлар 72 соат давомида қам ўлмади. Каратин 10 препаратининг 0,003 % сувли эмульсиясининг акарицидлик самараси 80 фоиз- ни ташкил этди.

Тажириба 2. Тойлоқ тумани "Ўртақишлок" маҳалласи- даги шахсий аҳоли қарамолғидаги иксод каналари билан спонтан ҳолда зарарланган 10 бош қорамол (Hyalomma ва Rhipicephalus) каратин 10 препаратининг 0.006 фоизли сувли эмульсияси (2 л/бош) билан пуркаш усулида дориланди.

Тажириба натижасига кўра 0,006 фоизли каратин сувли эмульсияси иксод каналарига нибатан 90 фоиз акарицид Самара кўрсатади.

Тажириба 3. Тойлоқтумани "Файзиобод" маҳалласидаги шахсий аҳоли қарамолғидаги иксод каналари билан спонтан ҳолда зарарланган 15 бош қорамол (Hyalomma, Rhipicephalus, Dermacentor) каратин 10 препаратининг 0,009 фоизли кониентраиясида (2 л/бош) ишчи эмульсия билан дезинсекция қилинди (Жадвал 4).

Каратин 10 препаратининг 0,009 % сувли эмульсияси қорамолларнинг иксод каналарига қарши қўлланилганда 100 фоиз Самара кўрсатди.

Дориланган моллар 3 кун мобайнида кузатилди. Пре- паратни қўллаш жараёнида \аво \арорати +20+280 ташкил этди. Кузатувлар мобайнида дориланган моллар физиологи қ \о лат и да салбий ўзгаришлар кузатилмади.

Хулоса қилиб айтганда олиб борилган текширувлар на- тижасида Самарқанд вилоятининг Тойлоқ, Ургут, Жомбой ва Пайариқ туманларининг аҳолиси қарамолғидаги қорамоллар орасида Hyalomma (H. anatolicum, H. plumbеum, H.scupense, H.detrilium), Rhipicephalus (Rh. Bursa, Rh. turanicus), Haemaphysalis (H. sulcata, H.punctata), Dermacentor mаfginatus, Ixodes (I. persulcatus, I.ricinus) авлодларига мансуб қана турлари доминант сифатида аниқланди;

Иксод каналарига қарши каратин 10 препаратининг акарицидликни аниқлаш мақсадида 3 хил 0,003, 0,006, 0,009 фоизли кониентрацияда қўлланилди. Олиб борилган тажирибалар натижасида 0,009 фоизли кониентрацияда қўлланилганда 100 фоиз самара берганлиги аниқ- ланди.

**М.РАҲИМОВ,
Д.АБДУЛЛАЕВА,**

Ветеринария илмий-тадқиқот институти.

АДАБИЁТЛАР

1. Благовещенский Д. И. "Определитель пухоедов (Mallorhaga) домашних животных". Фауна СССР. М.-Л.: изд. АН СССР, 1940.
2. Штакельберг А.А. "Синантропные двукрылые фауны СССР". Издательство академии наук СССР, Москва, Ленинград:- 1956.
3. Беклемшев В. И. "Определите^ членистоногих, вредящих здоровью человека". Государственное издательство медицинской литературы, Медгиз. Москва:- 1958,
4. Аеринский Н.И. Насекомые и клещи вредящие, сельскохозяйственным животным. Москва:- 1962.
5. Ганиев И.М., Аливердиев А.А. "Атлас иксододидных клещей" Издательство "колос" Москва. 1968 г.